

УДК 504.056 : 574

В.І.КУЛІНІЧ, Ю.С.КОВАЛЬОВА

Український науково-дослідний інститут екологічних проблем, м.Харків

ПРОБЛЕМИ ПІДТОПЛЕННЯ І ЗАТОПЛЕННЯ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ЕКОЛОГІЧНИМ СТАНОМ РІЧОК ТА НИЗЬКОЮ ДРЕНОВАНІСТЮ ТЕРИТОРІЙ

Більшість річок і водойм Харківської області деградують через надмірне антропогенне навантаження. Їх забруднення призвело не тільки до порушення екологічної рівноваги, але й зробило всі прилеглі до них території паводконебезпечними. Покращення екологічного стану річок і забезпечення виконання природоохоронного законодавства дозволять відродити річки області, захистити продуктивні землі, створити безпечні умови для проживання населення.

На території Харківської області протікає 867 річок і тимчасових водотоків, з них 172 мають протяжність понад 10 км із загальною довжиною 4655 км. Більшість річок і водойм області деградують через надмірне антропогенне навантаження, що перевищує їх здатність до самоочищення і самовідновлення. Значні зміни з річками сталися внаслідок порушення законодавчих норм і правил використання земель у водоохоронних зонах і прибережних захисних смугах річок та водойм. Їх забруднення спричинило не тільки порушення екологічної рівноваги, але й зробило всі прилеглі до них території паводконебезпечними. Так, розорювання земель до самого русла призвело до ерозії ґрунту: з водними потоками відбувається змив ґрунту в річку. Будівництво викликає додаткове надходження в річки твердих часток і їх відкладання на дні. Усі ці фактори зумовили те, що в річках Харківської області накопичилось по 1-2 м мулу, відповідно зріс рівень води і всі прилеглі до них населені пункти стали паводконебезпечними.

На підставі Указу Президента України від 23.06.98 р. №670/98 "Про заходи щодо державної підтримки водогосподарсько-меліоративного комплексу", відповідного доручення Прем'єр-міністра України від 26.06.1998 року № 12371/1, наказу Державного комітету України з водного господарства від 24.07.98 р. №79 Харківським облводгоспом розроблено "Комплексну державну програму захисту населених пунктів, виробничих об'єктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод у 2001-2005рр. та проект до 2010 року". Розроблена програма погоджується з "Комплексною програмою проведення протипаводкових заходів на 1994-2000 рр."

Реалізація протипаводкових заходів повинна здійснюватись у тісному зв'язку з виконанням вимог Водного кодексу і природоохоронних робіт: упорядкування лісосмуг, додержання екологічних вимог під час добування корисних копалин, а також недопущення будівництва

житлових об'єктів, доріг у зонах паводкових вод, зменшення розорювання земель у басейнах річок, залісіння і залуження водоохоронних територій.

На 1.01.2000р. Програма проведення протипаводкових заходів на 1994-2000рр. в Харківській області була виконана тільки на 15-20% внаслідок відсутності коштів. Однак навіть у межах цього об'єму робіт поліпшено екологічний стан річок Мжа, Мокрий Ізюмець, Великий Бурлук, Самара та інших, що привело до зниження рівня ґрунтових вод в населених пунктах, які прилягають до цих річок.

Підвищення рівня ґрунтових вод на території області, що призводить до підтоплення населених пунктів і виникнення несприятливих умов мешкання населення і загрози руйнування будинків, відбувається також внаслідок низької дренажності території. Вивчення на місцях показало, що витікання води з території ускладнене їх забудовою без урахування поверхневого стоку дощової та талої води, чисельними дамбами доріг, побудованими без водопропускних труб, самовільним пересипанням рівчаків та протоків. Усе це створює безстічні території, що при значних опадах приводить до затоплень та підтоплень 139 населених пунктів і 16076 домоволодінь. Найбільш підтопленими за кількістю населення є райони області Харківський, Балаклійський, Шевченківський, Барвінківський, Зміївський, Кегичівський, Лозівський, Печенізький, Сахновщинський, Чугуївський – від 642 до 2365 домоволодінь. У решті районів підтоплення зазнають від 15 до 451 домоволодінь.

Внаслідок виконаних заходів по зниженню рівня ґрунтових вод у селищах Чкалівське Чугуївського району та Орілька Лозівського району захищено від підтоплення 15 га території у кожному з цих населених пунктів, а в селищі Мала Данилівка Дергачівського району – 10 га території, що значно покращило умови проживання тут населення.

На виконання вказаної Програми працівниками облводгоспу зроблено першочергові протипаводкові заходи. На кінець 1999р. в області розчищено й відрегульовано 595,83 км русел річок, але понад 500 км потребують розчистки і регулювання.

У зоні впливу річок і водосховищ площа підтоплених земельних угідь становить більше 10 тис. га, в тому числі понад 6 тис. га орних земель. Розчисткою річки Великий Бурлук ліквідовано підтоплення 128 житлових будинків, в яких проживають 450 чоловік, присадибних ділянок, підвалів, погребів селищ Великий Бурлук і Плоске, осушено 92 га орних земель, а розчисткою Самари в Близнюківському районі усунуто підтоплення присадибних ділянок селища Верхня Самара, осушено 90 га заплавлених земель, внаслідок чого значно покращилось

проживання тут населення, зменшилось число захворювань дітей і дорослих.

Для запобігання погіршенню екологічного стану водних об'єктів працівники облводгоспу разом з водокористувачами здійснюють заходи з ліквідації причин забруднення, засмічення річок та водойм на підпорядкованій території, з екологічного відродження малих річок. З цією метою разом з Харківським управлінням водних ресурсів, обласними органами охорони навколишнього природного середовища, землеустрою, санітарними органами були обстежені заплави, водоохоронні зони й прибережні смуги в Богодухівському, Печенізькому, Великобурлуцькому, Чугуївському, Зміївському, Валківському, Дергачівському, Краснокутському, Коломацькому, Барвінківському, Вовчанському, Сахновщинському, Кегичівському, Балаклійському, Харківському районах і м.Харкові. Найбільше порушень у межах прибережних смуг складають такі, як влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичення відходів виробництва, полів фільтрації, влаштування літніх таборів для худоби тощо. У межах прибережних смуг на 1.01.2000р. в області залужено 3010,0 га, створено водоохоронних насаджень на території 3422,5 га, рекультивовано 77,9 га порушених земель.

Таким чином, покращання екологічного стану річок і забезпечення дотримання природоохоронного законодавства дозволять не тільки відродити річки Харківської області і захистити продуктивні землі, але й створити безпечні умови для проживання населення та соціального розвитку населених пунктів у паводконебезпечних районах області.

Отримано 15.01.2002

УДК 556.166.4 : 629

Е.В.МОСТЕПАН

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ ВЛИЯНИЯ ЛИВНЕВОГО СТОКА С ПОВЕРХНОСТИ АВТОМОБИЛЬНЫХ ДОРОГ НА ОКРУЖАЮЩУЮ ПРИРОДНУЮ СРЕДУ

Рассматриваются новый подход к решению проблемы оценки влияния ливневого стока с поверхности автомобильных дорог с помощью модели расчета баланса ливневого стока, а также методы контроля поступления загрязненного ливневого стока в окружающую природную среду.

Анализ законодательных [1] и других материалов показывает, что в Украине сегодня отсутствует детальное исследование состава ливневого стока в зависимости от различных типов водосборной площади, особенно с поверхности автомобильных дорог в пределах города. От-